

УДК 373.5:796 – 379.85

Бутенко Г. О.

ORCID 0000-0002-5479-3224

Кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання,
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка
(Глухів, Україна) E-mail: halsanna22@gmail.com

Синіговець І. В.

ORCID 0000-0002-4456-4399

Кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
доцент кафедри фізичної реабілітації,
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(Чернігів, Україна) E-mail: senegovets@ukr.net

Курілова В. І.

ORCID 0000-0002-9163-1670

Кандидат біологічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання,
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка
(Глухів, Україна) E-mail: v.i.kurilova@gmail.com

ЗАСОБИ ТУРИЗМУ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Процес фізичного виховання у закладах загальної середньої освіти долає складний шлях переходу до Нової української школи. У переліку варіативних модулів модельної програми «Фізична культура. 5-6 класи» відсутній такий варіативний модуль як туризм, що потребує наукового обґрунтування щодо включення його у модельну програму для 7-9 класів Нової української школи.

Мета дослідження – обґрунтувати ефективність методики проведення уроків фізичної культури за варіативним модулем «Туризм» дітей середнього шкільного віку (7 клас).

Методологія дослідження спрямована на обґрунтування доцільності використання засобів туризму для дітей середнього шкільного віку у процесі фізичного виховання на уроках фізичної культури. У дослідженні використані наступні методи: аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури й провідного досвіду роботи; педагогічні методи дослідження (спостереження, експеримент, тестування); антропометричні психологічні, соціологічні методи дослідження; методи математичної статистики.

Наукова новизна полягає у розробленні методики проведення уроків фізичної культури за варіативним модулем «Туризм» у 7-х класах та у визначенні впливу засобів туризму на показники фізичної підготовленості, фізичного розвитку та психоемоційного стану дітей середнього шкільного віку.

Висновки. Визначено позитивний вплив засобів туризму на психоемоційний стан, фізичний розвиток та показники фізичної підготовленості, що були застосовані у рамках варіативного модулю «Туризм» на уроках фізичної культури у 7-х класах. Дане положення дозволяє констатувати доцільність включення туризму до переліку варіативних компонентів модельної навчальної програми «Фізична культура. 7-9 класи» Нової української школи.

Ключові слова: фізичне виховання, варіативний модуль, туризм, діти середнього шкільного віку.

Постановка проблеми. Освіта має враховувати сучасні та перспективні потреби особистості й суспільства. Сучасні стратегічні завдання щодо підготовки майбутніх вчителів фізичної культури для виховання освічених, із творчими здібностями учнів, становлення їхнього фізичного та психічного здоров'я, потребує інших підходів до організації та реалізації процесу фізичного виховання у закладах загальної середньої освіти.

Модернізація системи освіти на сучасному етапі передбачає структурні, організаційно-економічні зміни, а також оновлення змісту процесу фізичного виховання [3; 7; 10].

Реформа шкільної освіти зумовлює введення державних освітніх стандартів та виділення у змісті освітніх програм варіативного компоненту [4; 5; 9].

Фахівці [2; 3; 4; 6] вказують на необхідність врахування різноманітних регіональних особливостей, а також національних та місцевих традицій під час розробки змісту, процесуальної й результативної складових процесу фізичного виховання, що дозволить суттєво підвищити ефективність рухової активності школярів.

Науковці [1; 2; 5; 8] зазначають, що велику роль у оздоровленні, навчанні та вихованні школярів відіграє такий вид рухової активності дітей, як туризм, який є універсальним засобом активного пізнання навколишнього середовища у природних умовах, засобом екологічного, естетичного, морально-етичного та трудового виховання, засобом фізичного розвитку й оздоровлення дітей, підлітків, учнівської та студентської молоді.

Сьогодні процес фізичного виховання у закладах загальної середньої освіти долає складний шлях переходу до новітньої концепції освітнього процесу в Україні – до Нової української школи.

У вересні 2022 року 5-ті класи почнуть навчатися за модельними навчальними програмами «Фізична культура. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти, що рекомендовані Міністерством освіти і науки України (наказ МОНУ від 12 липня 2021 року № 795). У переліку варіативних модулів даної модельної програми відсутній такий варіативний модуль як туризм, що є необдуманим рішенням. Саме діти середньої ланки є найбільш схильними до активного самосприйняття, самоствердження та самовиховання себе у навколишньому світі, у суспільстві, у взаємовідносинах із природою.

У зв'язку із даним положенням особливої актуальності набувають дослідження щодо наукового обґрунтування теоретичних, методичних та організаційних підходів до реалізації варіативного модулю «Туризм» у змісті фізичного виховання школярів з метою включення його до переліку варіативних компонентів модельної навчальної програми «Фізична культура. 7-9 класи».

Мета дослідження – обґрунтувати ефективність методики проведення уроків фізичної культури за варіативним модулем «Туризм» дітей середнього шкільного віку (7 клас).

Результати дослідження. Розроблена методика реалізує основні принципи фізичного виховання. Структура розробленої методики збережена відповідно до вимог навчальної програми [9] та складається із трьох компонентів: інформаційного (загальні знання у сфері фізичної культури; знання про здоров'я, його зміцнення та збереження; знання про природне середовище та його охорону, правила поведінки та техніка безпеки у природному середовищі); операційного (рухова активність різної інтенсивності й спрямованості відповідно до тематики, мети та завдань уроку із урахуванням індивідуальних особливостей фізичної підготовленості школярів та на основі їх творчої активності); мотиваційного (участь у соціально значущих заходах (походи, конкурси, змагання, туристичні свята, ігри на місцевості); задоволення особистісних потреб у руховій активності, творчості, формування орієнтації на здоровий спосіб життя).

У рамках методики розроблена програма для учнів 7 класу, яка має тижневе навантаження 3 години, що упродовж модуля становить 18 годин. У зв'язку із тим, що проведення більшої частини уроків передбачається на відкритому повітрі, що має на увазі певну залежність від погодних умов, регламентація уроків має варіативний характер. Програма реалізується у квітні-травні і закінчується проведенням «Дня туризму» у школі (або будь-яким іншим фізкультурно-оздоровчим заходом, який включає елементи туризму).

Ефективність програми з фізичної культури за варіативним модулем «Туризм» із учнями 7 класу визначалась шляхом порівняння фізичної підготовленості й психоемоційного стану школярів контрольної групи (КГ) та експериментальної групи (ЕГ). Учні КГ займалися за типовою програмою з фізичного виховання, а учні ЕГ займалися за запропонованою програмою.

Основною відмінністю між даними програмами є її змістовне заповнення. У розробленій програмі запропоновано більше уваги приділити саме техніці та тактиці подолання перешкод (переправа по колоді, навісна переправа, переправа по купинам, переправа по паралельним мотузкам, переправа по купинам-жердинам, переправа маятником, переправа вільним лазінням), а також виконанню спеціальних завдань з урахуванням часу (вдягання страховальної системи, в'язання вузлів, встановлення намету).

Результати, отримані у процесі дослідження, у школярів ЕГ та КГ на початку педагогічного експерименту не мали достовірної різниці за усіма досліджуваними показниками.

Результати досліджень у кінці педагогічного експерименту показали, що за більшістю показників довжини та маси тіла, обхвату грудної клітки, динамометрії правої й лівої кисті та сили м'язів-згиначів пальців дівчата ЕГ вірогідно не відрізняються ($p > 0,05$) від дівчат КГ (табл. 1).

Таблиця 1

**Показники фізичного розвитку школярів ЕГ й КГ
на початку та наприкінці експерименту (n=46)**

Показники	ЕГ (n=24)				КГ (n=22)			
	Початок експерименту		Кінець експерименту		Початок експерименту		Кінець експерименту	
	\bar{X}	S	\bar{X}	S	\bar{X}	S	\bar{X}	S
Хлопці								
ДТ, см	161,2	6,98	163,2	5,32	160,9	2,33	163,2	3,02
МТ, кг	44,7	5,17	46,5	3,07	45,1	4,41	46,8	3,21
ОГК, см	71,5	6,28	75,6	4,18	73,8	4,55	75,7	4,15
Динамометрія правої кисті, кг	21,7	5,14	22,9	3,21	21,8	3,64	22,2	3,81
Динамометрія лівої кисті, кг	19,7	5,80	20,7	4,32	20,1	4,60	20,5	5,73
Дівчата								
ДТ, см	160,3	6,73	162,1	5,43	159,4	5,14	161,9	4,18
МТ, кг	42,8	4,39	43,9	3,19	44,5	3,73	46,2	3,13
ОГК, см	70,3	5,39	73,4	3,02	70,6	3,50	72,5	3,11
Динамометрія правої кисті, кг	19,1	6,48	19,7	3,28	19,8	4,72	20,1	5,22
Динамометрія лівої кисті, кг	18,8	5,19	19,1	4,10	19,4	5,59	20,2	4,01

Необхідно відмітити, що у процесі педагогічного експерименту спостерігається позитивна динаміка показників, що характеризують фізичний розвиток як у дівчат ЕГ так й у дівчат КГ. Як видно з таблиці 1, середньостатистичні результати відповідають віковим нормам, що наведені у спеціальній літературі.

У хлопців аналіз результатів у кінці педагогічного експерименту показав, що за показниками довжини та маси тіла, обхвату грудної клітки, динамометрії правої й лівої кисті, та сили м'язів згиначів пальців хлопці ЕГ вірогідно не відрізняються ($p>0,05$) від хлопців КГ.

Можемо спостерігати чітку динаміку до збільшення показників фізичного розвитку упродовж педагогічного експерименту, як у дітей ЕГ так й у дітей КГ, середньостатистичні результати відповідають віковим нормам, що наведені у спеціальній літературі.

Отримані у процесі дослідження дані свідчать, що у дівчат та у хлопців ЕГ та КГ показники динамометрії кисті, сили м'язів-згиначів пальців наприкінці педагогічного експерименту достовірно не відрізнялись, хоча спостерігається позитивна динаміка у покращенні результатів у обох групах.

Аналіз показників фізичної підготовленості (табл. 2) школярів наприкінці педагогічного експерименту виявив достовірно вищі ($p<0,05$) результати з наступних контрольних тестів: з човникового бігу 4x9 м, піднімання тулубу в сід за 30 с та тесту «Фламінго» у дівчат ЕГ, у порівнянні із дівчатами КГ.

У хлопців ЕГ наприкінці педагогічного експерименту достовірно вищі середньостатистичні результати були виявлені з човникового бігу 4x9 м, ніж у хлопців КГ.

Нами не виявлені достовірні відмінності ($p>0,05$) у кінці педагогічного експерименту між дівчатами та хлопцями ЕГ та КГ у таких показниках фізичної підготовленості: підтягування, нахил тулубу вперед із положення сидячи, стрибок у довжину з місця, окрім цього у хлопців – тест «Фламінго та піднімання тулубу в сід за 30 с.

У дівчат ЕГ середньостатистичний результат з човникового бігу 4x9 м наприкінці педагогічного експерименту зменшився на 0,9 с, що склало 7,6%, результат піднімання тулубу в сід за 30 с, збільшився на 2,5 рази, що склало 19,7%, а середньостатистичний результат тесту «Фламінго» зменшився на 3,3 рази, що склало 43,4%.

У дівчат КГ наприкінці педагогічного експерименту результат з човникового бігу 4x9 м, зменшився на 0,5 с, що склало 4,0%, середньостатистичний результат піднімання тулубу в сід за 30 с, збільшився на 0,3 рази, що склало 2,4%, а середньостатистичний результат тесту «Фламінго» зменшився на 1,1 раз, що склало 13,1%.

Також у дівчат ЕГ спостерігалось значне покращання показника гнучкості – на 1,7 см, що склало 20%. У дівчат КГ даний результат значно нищий – 0,7 см (7,7%), але у підтягуванні дівчата ЕГ показали гірші результати, ніж дівчата КГ. Слід відмітити, що дані відмінності були недостовірні ($p>0,05$).

У хлопців ЕГ наприкінці педагогічного експерименту результат з човникового бігу 4x9 м, покращився на 0,9 с, що склало 7,6%, а у хлопців КГ даний показник покращився на 0,3 с, що склало 2,5%.

**Показники фізичної підготовленості школярів ЕГ й КГ
на початку та наприкінці експерименту (n=46)**

Показники	ЕГ (n=24)				КГ (n=22)			
	Початок експерименту		Кінець експерименту		Початок експерименту		Кінець експерименту	
	\bar{X}	S	\bar{X}	S	\bar{X}	S	\bar{X}	S
Хлопці								
Біг 30 м, с	6,2	0,33	5,9	0,12	6,5	0,64	5,9	0,23
Човниковий біг 4x9 м, с	11,9	0,6	11,0*	0,1	12,1	0,48	11,8	1,12
Підтягування, разів	3,2	1,14	5,3	1,07	4,1	1,53	5,2	1,13
Нахил тулуба вперед з положення сидячи, см	3,9	2,03	4,3	1,17	4,1	1,55	4,2	1,21
Стрибок у довжину з місця, см	157,3	23,53	165,2	13,34	159,2	25,59	164,7	15,21
Піднімання тулуба в сід за 30 с, разів	16,3	1,69	18,4	1,34	15,7	6,16	19,5	5,14
Тест «Фламінго», (к-сть спроб)	8,9	4,87	7,3	3,64	9,2	3,98	9,1	3,52
Дівчата								
Біг 30 м, с	6,7	0,49	6,5	0,13	6,6	1,25	6,5	0,28
Човниковий біг 4x9 м, с	12,3	0,48	11,4*	0,33	12,4	0,44	11,9	0,38
Підтягування, разів	6,5	1,56	7,2	0,34	7,1	2,345	9,2	2,15
Нахил тулуба вперед з положення сидячи, см	8,5	4,66	10,2	2,12	9,1	2,87	9,8	1,43
Стрибок у довжину з місця, см	150,9	14,17	154,9	13,15	148	17,72	151,4	13,15
Піднімання тулуба в сід за 30 с, разів	12,7	1,56	15,2*	0,26	12,5	2,27	12,8	1,26
Тест «Фламінго», (к-сть спроб)	7,6	1,31	4,3*	1,58	8,4	3,42	7,3	2,86

Примітка: * – $p < 0,05$ у порівнянні з показниками дівчат і хлопців КГ

Також хлопці ЕГ показали кращі результати у стрибках у довжину з місця (на 5,0%) у порівнянні з хлопцями КГ (3,5%), підтягуванні (на 65,6% та 26,8% відповідно), за результатами нахилу тулуба вперед із положення сидячи (на 10,3% та 2,4% відповідно), але показали гірші результати у бігу на 30 м (4,8% та 9,2% відповідно) та підніманні тулубу в сід за 30 с (12,9% та 24,2% відповідно). Слід додати, що дані відмінності були недостовірні ($p > 0,05$).

Таким чином, у більшості показників фізичної підготовленості учні ЕГ показали кращі результати, ніж учні КГ.

Одним із критеріїв ефективності розробленої програми з фізичного виховання за варіативним модулем «Туризм» для учнів 7 класу є оцінка психоемоційного стану школярів, а саме: самопочуття, активності та настрою (САН) у процесі педагогічного експерименту. Відповіді на запитання тесту САН було запропоновано дітям на початку та наприкінці експерименту.

На початку педагогічного експерименту ми спостерігаємо оцінки САН нижче 4 балів як у КГ за показниками самопочуття ($\bar{x} = 3,99$ балів; $S = 0,66$ балів), активності ($\bar{x} = 3,92$ балів; $S = 1,01$ балів) та настрою ($\bar{x} = 3,98$ балів; $S = 0,88$ балів), так й у ЕГ – $\bar{x} = 3,92$ балів; $S = 0,78$ балів, $\bar{x} = 3,92$ балів; $S = 0,78$ балів та $\bar{x} = 3,97$ балів; $S = 0,63$ балів відповідно, що говорить про несприятливий психічний стан дітей. При цьому у КГ дані показники трохи вище у порівнянні із дітьми ЕГ (табл. 3).

Дані показники психоемоційного стану свідчать про низький рівень психоемоційної реакції на навчальне навантаження у основної маси дітей.

У результаті аналізу відповідей, за які діти поставили 3 бала, можна констатувати зростання стомлення учнів 7 класів. Отже, «виснаженими» почувають себе 57,5% респондентів, «сонливими» – 75,8% школярів; «пасивними» – 48,7% учнів. Викликає занепокоєння той факт, що школярі спостерігали у себе не один із симптомів перевтоми, а декілька.

вдома, недосипання та постійний стрес, що накопичуються, загрожують довести до синдрому хронічної втоми, саме тому школярам важливо не допускати перевтоми, використовувати профілактичні заходи, якими є різноманітна рухова активність на уроках фізичної культури, а також ефективні засоби відновлення після навчальних занять, серед яких важливе місце займають засоби туризму.

Наприкінці педагогічного експерименту у КГ відбулося достовірне ($p < 0,05$) підвищення оцінки за показниками самопочуття (до $\bar{x} = 4,78$ балів; $S = 0,51$ балів), а так само за показниками настрою (до $\bar{x} = 4,58$ балів; $S = 0,44$ балів), статистично недостовірні покращення відбулися за показниками активності (до $\bar{x} = 4,33$ балів; $S = 0,38$ балів).

Таблиця 3

Оцінка САН школярів ЕГ й КГ на початку та наприкінці експерименту (n=46)

Група	Стать	n	Оцінка САН, бали											
			Початок експерименту						Кінець експерименту					
			С		А		Н		С		А		Н	
			\bar{x}	S	\bar{x}	S	\bar{x}	S	\bar{x}	S	\bar{x}	S	\bar{x}	S
КГ	Х	11	4,08	0,63	3,92	0,67	3,91	0,53	4,65*	0,49	4,44	0,43	4,48*	0,48
	Д	11	3,92	0,68	3,96	0,93	4,06	1,12	4,88*	0,53	4,24	0,32	4,69	0,38
ЕГ	Х	13	3,97	0,98	3,92	1,01	3,94	0,72	5,08*	0,35	5,01*	0,43	5,08*	0,26
	Д	11	3,87	0,58	3,92	0,52	3,99	0,51	5,05	0,44	5,08	0,41	5,19	0,27

Примітка: Х – хлопці, Д – дівчата; С – самопочуття, А – активність, Н – настрої;

* – $p < 0,05$ у порівнянні із показниками на початок експерименту

У дітей ЕГ збільшилися показники самопочуття (до $\bar{x} = 5,08$ балів; $S = 0,39$ балів), активності (до $\bar{x} = 5,05$ балів; $S = 0,41$ балів) і настрою (до $\bar{x} = 5,12$ балів; $S = 0,28$ балів), що статистично достовірно на рівні $p < 0,05$.

Слід додати, що у дітей ЕГ спостерігається зменшення кількості негативних відповідей, що вказує на зменшення проявів стомлюваності наприкінці навчального року.

Таким чином, за показниками САН у процесі педагогічного експерименту спостерігається найбільший приріст у дітей ЕГ у порівнянні із дітьми КГ за показниками самопочуття на $\bar{x} = 0,28$ бала; $S = 0,13$ бала, активності на $\bar{x} = 0,73$ бала; $S = 0,04$ бала та настрою на $\bar{x} = 0,53$ бала; $S = 0,17$ балів.

Виходячи із результатів дослідження, можна констатувати, що вони свідчать про покращення показників окремих рухових тестів у дітей ЕГ у порівнянні із дітьми КГ, також зазначають більш суттєве покращення показників самопочуття, активності та настрою.

Отримані позитивні зміни показників, що характеризують психофізичний стан школярів ЕГ, підтвердили ефективність розробленої програми.

Результати педагогічного експерименту підтвердили доцільність використання у процесі фізичного виховання дітей середнього шкільного віку засобів туризму у рамках варіативного модуля «Туризм».

Висновки. Дані педагогічного експерименту показали ефективність розробленої методики варіативного модуля «Туризм» для учнів 7 класу та її використання у процесі фізичного виховання дітей середнього шкільного віку з метою підвищення рівня фізичної підготовленості, а також показників психоемоційного стану, що дозволяє припускати доцільність включення туризму до переліку варіативних компонентів модельної навчальної програми «Фізична культура. 7-9 класи» Нової української школи.

1. Гриньова Т. І. Вплив оздоровчих занять різними видами спортивного туризму на формування фізичного стану дітей 10-13 років : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02. Харків, 2014. 20 с.

Hrynova T. I. (2014). Vplyv ozdorovchych zaniat riznymy vydamy sportyvnoho turyzmu na formuvannia fizychnoho stanu ditei 10-13 rokiv [The influence of recreational activities of different types of sports tourism on the physical condition of children 10-13 years old] : dissertation abstract ... PhD in Physical Education and Sports : 24.00.02. Kharkiv, Ukraine. 20 p.

2. Денисенко І. О. Використання засобів спортивно-оздоровчого туризму в підвищенні фізичного стану студентів 18-19 років : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02. Дніпропетровськ, 2014. 20 с.

Denysenko I. O. (2014). Vykorystannia zasobiv sportyvno-ozdorovchoho turyzmu v pidvysshchenni fizychnoho stanu studentiv 18-19 rokiv [The use of sports and health tourism in improving the physical condition of students 18-19 years old] : dissertation abstract. ... PhD in Physical Education and Sports : 24.00.02. Dnipropetrovsk, Ukraine. 20 p.

3. Дутчак М., Круцевич Т., Трачук С. Концептуальні напрями вдосконалення системи фізичного виховання школярів і студентів для впровадження здорового способу життя. *Спортивний вісник Придніпров'я*. Дніпропетровськ, 2010. №2. С. 116–120.
Dutchak M., & Krutsevych T., & Trachuk S. (2010). Kontseptualni napriamy vdoskonalennia systemy fizychnoho vykhovannia shkoliariv i studentiv dlia vprovadzhennia zdorovoho sposobu zhyttia [Conceptual directions of improving the system of physical education of schoolchildren and students for the introduction of a healthy lifestyle]. *Sports Bulletin of the Dnieper*. №2. P. 116–120.
4. Кашуба В., Гончарова Н., Бутенко Г. Досвід використання рекреаційно-оздоровчої технології у фізичному вихованні школярів. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт*. Луцьк, 2015. №20. С. 54–59.
Kashuba V., & Honcharova N., & Butenko H. (2015). Dosvid vykorystannia rekreatsiino-ozdorovchoi tekhnolohii u fizychnomu vykhovanni shkoliariv [Experience of using recreational and health-improving technologies in physical education of schoolchildren]. *Youth Scientific Bulletin of the Lesya Ukrainka East European National University. Physical education and sports*. Lutsk, Ukraine. №20. P. 54–59.
5. Колеснікова М., Борисюк М. Пішохідний туризм – як засіб оптимізації рухового режиму школярів. *Туризм і краєзнавство: додаток до Гуманітарного вісника ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Переяслав-Хмельницький, 2012. №1. С. 87–91.
Kolesnikova M., & Borysiuk M. (2012). Pishokhidnyi turyzm – yak zasib optymizatsii rukhovoho rezhymu shkoliariv [Hiking tourism as means of optimizing the motor regime of schoolchildren]. *Tourism and local lore: appendix to the Humanitarian Bulletin of Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda*. Pereyaslav-Khmelnytsky, Ukraine. №1. P. 87–91.
6. Кузь Ю.С. Організаційно-педагогічні умови фізичного виховання учнів загальноосвітньої школи у природному середовищі: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02. Івано-Франківськ, 2011. 20 с.
Kuz Yu. S. (2011). Orhanizatsiino-pedahohichni umovy fizychnoho vykhovannia uchniv zahalnoosvitnoi shkoly u pryrodnomu seredovyshchi [Organizational and pedagogical conditions of physical education of secondary school students in the natural environment]: dissertation abstract ... PhD in Physical Education and Sports: avtoref : 24.00.02. Ivano-Frankivsk, Ukraine. 20 p.
7. Москаленко Н. В., Шиян О.В. Інноваційні технології у фізичному вихованні школярів : навчальний посібник. Дніпропетровськ : Інновація, 2011. 238 с.
Moskalenko N. V., & Shyian O.V. (2011). Innovatsiini tekhnolohii u fizychnomu vykhovanni shkoliariv [Innovative technologies in physical education of schoolchildren] : tutorial. Dnipropetrovsk, Ukraine : Innovatsiia. 238 p.
8. Мулик Є. В., Гриньова Т. І. Вплив занять спортивним туризмом на фізичний розвиток і функціональну систему дітей, що займаються туризмом перший рік на етапі початкової підготовки. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. Харків, 2010. С. 57–60.
Mulyk Ye.V., & Hrynova T.I. (2010). Vplyv zaniat sportyvnyim turyzmom na fizychnyi rozvytok i funktsionalnu systemu ditei, shcho zaimaiutsia turyzmom pershyi rik na etapi pochatkovoї pidhotovky [The impact of sports tourism on the physical development and functional system of children engaged in tourism in the first year at the initial training stage]. *Slobozhansky science and sports bulletin*. Kharkiv, Ukraine. P. 57–60.
9. Круцевич Т. Ю., Галенко Л. А., Дерев'янко В. В. та ін. Навчальна програма з фізичної культури для загальноосвітніх закладів : 5–9 класи. Київ, 2012. 294 с.
Krutsevych T. Yu., & Halenko L. A., & Derevianko V. V. ta in. (2012). Navchalna prohrama z fizychnoi kultury dlia zahalnoosvitnikh zakladiv : 5–9 klasy [Physical education curriculum for secondary schools: Grades 5–9]. Kyiv, Ukraine. 294 p.
10. Томенко О.А. Неспеціальна фізкультурна освіта учнівської молоді: теорія і методологія : монографія. Суми, 2012. 276 с.
Tomenko O. A. (2012). Nespetsialna fizkulturna osvita uchnivskoi molodi: teoriia i metodolohiia [Non-special physical education of student youth: theory and methodology] : monograph. Sumy, Ukraine. 276 p.

Butenko H.

ORCID 0000-0002-5479-3224

PhD in Physical Education and Sports Science,
associate professor Associate professor of Department
of Theory and Methods of Physical Education, Oleksandr Dovzhenko
Hlukhiv national pedagogical university
(Glukhiv, Ukraine) E-mail: halsanna22@gmail.com

Sinigovets I.

ORCID 0000-0002-4456-4399

Candidate of science in physical education and sports,
associate professor of Physical Rehabilitation,
National University «Chernihiv Polytechnic»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: senegovets@ukr.net

Kurilova V.

ORCID 0000-0002-9163-1670

PhD in Biological Sciences, professor, head of Department
of Theory and Methods of Physical Education,
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv national pedagogical university
(Glukhiv, Ukraine) E-mail: v.i.kurilova@gmail.com

TOURISM MEANS IN THE PHYSICAL EDUCATION OF SECONDARY SCHOOL AGE CHILDREN

The process of physical education in institutions of general secondary education overcomes the difficult path of transition to the New Ukrainian school. In the list of variable modules of the model program «Physical culture. 5-6 grades» there is no such variable module as tourism, which requires scientific substantiation of its inclusion in the model program for 7-9 grades of the New Ukrainian School.

*The **article's purpose of the study** is to substantiate the effectiveness of the methodology for conducting physical education lessons according to the variable module «Tourism» for children of secondary school age (grade 7).*

*The research **methodology** is aimed at substantiating the expediency of using tourism means in the process of physical education of children of secondary school age at physical education lessons. The research used the following methods: analysis and generalization of scientific and methodological literature data and work experience; pedagogical research methods (observation, experiment, testing); anthropometric psychological, sociological research methods; methods of mathematical statistics.*

*The **scientific novelty** is in the development of a methodology for conducting physical education lessons according to the variable module Tourism in the 7th grade and in determining the influence of tourism means on the indicators of physical fitness, physical development, and psychoemotional state of children of secondary school age.*

***Conclusions.** There is positive influence of tourism on the psycho-emotional state, physical development, and indicators of physical fitness, which were used in the variable module «Tourism» in physical education lessons in 7th grade. This provision allows to state the expediency of including tourism in the list of variable components of the model curriculum «Physical Culture. Grades 7-9» of the New Ukrainian School.*

Keywords: physical education, variable module, tourism, middle school children.

Стаття надійшла до редакції 07.12.2021 р.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор **О. А. Архипов**